

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” – IAȘI
ȘCOALA DOCTORALĂ A FACULTĂȚII DE ISTORIE

Teză de doctorat

**PRODUSE ELENISTICE, ROMANE ȘI DIN MEDIUL BARBAR ÎN AȘEZAREA ȘI
CETATEA DACICĂ DE LA CRAIVA -„PIATRA CRAIVII” (JUD. ALBA)**

(Rezumat)

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Lucrețiu-Ion BÎRLIBA

Doctorand:

Cristinel PLANTOS

IAȘI 2016

CUPRINS

Introducere

Capitolul I: Istoricul cercetărilor și principalele descoperiri arheologice de la Craiva „Piatra Craivii”

I.1. Scurt cadru fizico-geografic

I.2. Istoricul cercetărilor

I.2.1. De la primele informații documentare la primele descoperiri întâmplătoare

I.2.2. Prima etapă a cercetărilor (1960-1970)

I.2.3. A doua etapă a cercetărilor. Sondajele arheologice din anul 1988

I.2.4. A treia etapă de cercetare (2005-2010)

I.3. Principalele descoperiri arheologice de la Craiva „Piatra Craivii”

I.3.1. Fortificația

I.3.2. Așezarea deschisă

I.3.3. Ateliere și instalații

I.3.3.1. Instalația pentru redus minereul de fier

I.3.3.2. Ateliere de prelucrare a bronzului

I.3.4. Spații de cult

I.3.4.1. Sanctuare

I.3.4.2. Gropi de cult

I.3.5. Descoperiri funerare și semnificația lor

I.4. Arheologie și istorie. Surse literare antice în legătură cu cetatea și așezarea dacică de la Craiva „Piatra Craivii”

I.4.1. *Consolatio Ad Liviam* – Tradiție literară și realitate istorică

I.4.2. Ptolemeu și tărâmul îndepărtat al dacilor Appuli

Capitolul II. Dacia și lumea romană. Contacte politice, economice și militare (secolele II a. Chr. – I p. Chr.)

Capitolul III. Daci, celți și germanici. Interferențe culturale în secolele II a. Chr – I p. Chr în spațiul intracarpatic

Capitolul IV. Produse elenistice și romane în așezarea și cetatea dacică de la Craiva „Piatra Craivii”

IV.1. Vase ceramice

IV.1.1. Farfurie

IV.1.2. Skyphos

IV.1.3. Cupe cu picior

IV.1.4. Amfore

IV.2. Vase din sticlă

IV.2.1. Boluri de tip syro-palestinian

IV.2.2. Castron policrom

IV.2.3. Varia

IV.3. Inventare metalice

IV.3.1. Situlae

IV.3.1.1. Situlae de tip Eggers 16

IV.3.1.2. Situlae de tip Eggers 18

IV.3.1.3. Situlae de tip Eggers 20

IV.3.2. Simpula

IV.3.2.1. Polonice cu mâner orizontal detașabil (tip Pescate)

IV.3.2.2 Polonice cu mâner vertical (tip Feugère 3)

IV.3.3. Strecurători

IV.3.4. „Tigăi” de tip Aylesford (tip Eggers 130)

IV.3.5. Skyphos din bronz

IV.3.6. Cratere (tip Eggers 94)

IV.3.7. Ligheane din bronz

IV.3.7.1. Lighean (tip Eggers 92)

IV.3.7.2. Lighean de tip Eggers 69

IV.3.8. Caserole (?)

IV.3.9. Piese de mobilier

IV.3.10. Piese de armament și echipament militar

IV.3.11. Verigi cu nodozități

IV.3.12. Oglinzi

IV.3.13. Piese cu destinație incertă

IV.4. Sisteme metrologice. Cântare

IV.5. Descoperiri monetare

Capitolul V. Produse din mediul „barbar” în așezarea și cetatea dacică de la Craiva „Piatra Craivii”

V.1. Vase ceramice

V.1.1. Ceramică grafitată

V.1.2. Ceramică pictată

V.2. Inventare metalice

V.2.1. Paftale de centură (Babeș tip I-II; Laminci B)

V.2.2. Centuri cu astragale (Božič tip Dunaszekcső; Rustoiu tip 7)

V.2.3. Catarame

V.2.2.3.1. Cataramă de centură în formă de vergea -„Profilierte Stabgürtelhacken”- (Voigt tip A)

V.2.2.3.2. Cataramă rectangulară cu spin (Rustoiu tip 2)

V.2.2.3.3. Cataramă în formă de liră (Rustoiu tip 3)

V.2.4. Brățări

V.2.4.1. Brățară din sârmă din fier (Rustoiu tip 2c)

V.2.4.2. Brățară din bronz de tip scordisc (Popović varianta A)

V.2.5. Colan articulată

V.2.6. Elemente de centuri de tip norico-pannonic

V.2.6.1. Cataramă de tip Garbsch 2a; Rustoiu tip 4

V.2.6.2. Elemente de centuri tip Garbsch B7g; Rustoiu tip 9

V.2.7. Corn pentru băut (Andrzejowski tip A.2b; Andrzejowski L4-L7)

V.2.8. Fibule

V.2.8.1. Fibulă de schemă La Tène C cu piciorul lamelar sau lanceolat (Rustoiu tip 3)

V.2.8.2. Fibulă cu arc aplatizat (Rustoi tip 18)

V.2.8.3. Fibulă cu arcul frânt, resort bilateral scurt și coardă interioară („Geschweifte Fibeln mit innerer Sehne”; Kostrzewski var. N, Völling var. Na-b)

V.2.8.4. Fibulă de tip Langton-Down (Rustoiu tip 26)

V.2.9. Pandantiv în formă de pasăre acviformă

V.2.10. Piese de car și de harnașament

V.2.10.1. Inele de ham

V.2.10.2. Elemente de car

V.2.10.3. Zăbale. Zăbală de tip Werner XIV, var. A

V.2.10.4. Pinteri

V.2.10.5. Distribuitor de curea cruciform

V.2.10.6. Cuțite

V.3. Obiecte din sticlă

V.3.1 Brățări din pastă de sticlă

V.3.2. Mărgele din pastă de sticlă

Capitolul VI. Concluzii

Lista ilustrațiilor

Bibliografie

Planșe

Introducere

Cetatea și așezarea dacică de la Craiva „Piatra Craivii”, deși a fost intens cercetată (1960-1971; 1988 și 2005 – 2010), este cunoscută în literatura de specialitate destul de puțin.

În ciuda unor spectaculoase descoperi arheologice (fortificație monumentală, temple, ateliere, locuințe, numeroase produse de import), spre deosebire de alte situri similare (de exemplu Căpâlna, Tilișca, Augustin, Sighișoara etc.) nu a beneficiat de o abordare monografică ori de vreo sinteză, mai mult sau mai puțin completă, asupra vreunei categorii de artefacte. Astfel, deși se cunosc aspecte generale de evoluție a sitului, lipsa unei abordări sistematice de studiere și publicare face ca importanța centrului dacic de putere de la Craiva să nu fie clar definită și înțeleasă.

Motivația alegerii temei

Demersul nostru se axează, în principal, pe analiza unei importante părți din inventarul arheologic recuperat, anume produsele de proveniență străină, cu implicațiile care rezultă de aici. Motivant este și faptul că subiectul este, pe deoparte, insuficient cunoscut istoriografic și suficient de generos, pe de altă parte, în a racorda aceste elemente de cultură materială într-un context general mai larg, al Daciei preromane, cât și, acolo unde este posibil, la fenomene pan-culturale ale Europei antice (secolele II a. Chr.- I p.Chr.).

Metode de lucru

Din punct de vedere metodologic, ne-am axat în demersul nostru atât pe o abordare de ordin tehnic (detalii tehnice, încadrare tipologică și funcțională), dar și de natură istorică, prin recursul la izvoare literare antice, dovezi arheologice sau literatură de specialitate.

Capitolul I: Istoricul cercetărilor și principalele descoperiri arheologice de la Craiva „Piatra Craivii” tratează sintetic etapele cercetării arheologice de aici, de la vechile descoperiri întâmplătoare din secolul al XIX-lea și până la recente investigații arheologice (2005-2010), sunt prezentate structurile definitorii ale sitului: așezarea, fortificația, atelierele,

spațiile sacre și necropola. Sunt discutate, în încheierea primului capitol, două izvoare literare, ce pot fi puse în conexiune cu centrul de putere de aici.

Capitolul II. Dacia și lumea romană. Contacte politice, economice și militare (secolele II a. Chr. – I p. Chr.) reprezintă o descriere sintetică a interacțiunilor dintre romană și cea dacică începând cu a doua jumătate a secolului II a. Chr. și până în preajma războaielor de la începutul secolului al II-lea a. Chr.

Capitolul III. Daci, celți și germanici. Interferențe culturale în secolele II a. Chr – I p. Chr în spațiul intracarpatic tratează sintetic conexiunile barbare de dispariția ultimului orizont celtic din Transilvania, continuând cu pătrunderea pătrunderea în spațiul intracarpatic a unei noi comunități, în fruntea căreia se afla o elită militară, cunoscută sub numele generic de „grupul Padea-Panagjurskii Kolonii”. Sunt discutate contactele cu bastarnii și, mai târziu, sarmații, fiind trecute în revistă și principalele influențe sau prezențe de cultură materială și spirituală.

Capitolul IV. Produse elenistice și romane în așezarea și cetatea dacică de la Craiva „Piatra Craivii” analizează tipurile de produse din mediul elenistic și roman, aflate la Craiva, încadrări, tipologice, ateliere și funcționalitate (pentru tipurile discutate a se vedea în cuprins).

Capitolul V. Produse din mediul „barbar” în așezarea și cetatea dacică de la Craiva „Piatra Craivii” discută, pe aceleași coordonate, piesele de factură celtică central și sud-est europeană dar și cele din mediul germanic, de pe un întins areal.

Capitolul VI – este dedicat concluziilor. O privire sintetică asupra produselor din mediul elenistic și roman descoperite la Piatra Craivii ne relevă că, din punct de vedere statistic, predomină covârșitor obiectele din metal (bronz și fier) urmate de cele ceramice și de sticlă, aflate în proporții nesemnificative ca procent, dar extrem de importante ca valoare.

Mergând mai departe, o „defalcare” pe funcționalități ne arată că, în cel mai mare procent, ele provin de la vase de băut/ceremoniale urmate de piese numismatice, accesorii vestimentare, sisteme metrologice, piese de mobilier și, în fine, piese de armament.

O privire mai largă asupra produselor mediteraneene din Dacia preromană ne relevă că, în cea mai mare măsură, ele sunt legate practici de convivialitate, de practici funerare, de modă vestimentară și de natură numismatică.

Etapele și căile de pătrundere ale produselor din mediul elenistic și roman sunt detectabile atât din surse literare antice, cât din cartarea centrelor de producție și din difuziunea spațială, ce oferă jaloane privind evoluția lor în timp și spațiu.

Descoperirile de la Piatra Craivii indică faptul că au fost folosite aproape toate căile de pătrundere discutate în literatura de specialitate, stațiunea de aici fiind racordată atât la atelierele din zona pontică, din bazinului egeean ori est mediteranean, cât și la cele din zona Peninsulei Italice.

Din **perspectivă cronologică**, se pare că cele mai timpurii mărfuri provin din mediul elenistic, însă este riscant a afirma cu certitudine acest fapt. Evident, ele sunt mai timpurii în ceea ce privește momentul producerii lor inițiale, încă din secolul al II-lea a. Chr., dar fabricarea lor pe un interval care ajunge la mijlocul veacului I a. Chr. suprapune produsele ce începuseră deja să pătrundă din mediul italic. Prin urmare, este de presupus, cel puțin până către a doua jumătate a secolului I a. Chr., o racordare la ambele spații culturale, în care direcțiile de schimb au putut fi influențate și de anumite evenimente politico-militare ori de „moda” vremii. După jumătatea veacului amintit, este sesizabilă o sensibilă orientare către produsele din atelierele italice sau provincial romane din zona central și vest europeană.

Produsele din mediul barbar de la Piatra Craivii ilustrează, la rândul lor, conexiunile din populațiile aflate în afara lumii elenistice și romane, capacitatea de influențare reciprocă și absorbție culturală. Modalitățile prin care astfel de bunuri au ajuns în acest spațiu nu sunt strict consecința doar a unor schimburi comerciale. Ele pot fi și rezultatul unor contacte sociale în care, spre exemplu alianțele matrimoniale au putut juca un rol important. Exemplele din mediul celtic vest european sunt bine cunoscute și în izvoare scrise contemporane perioadei.

Dintr-o altă perspectivă a semnificației bunurilor discutate, sunt trecute în revistă concepte precum **latenizarea, hellenizarea și romanizarea** societăților barbare din ultimele secole înaintea erei creștine.

În concluzie, piesele discutate cu acest prilej, elemente dintr-un *puzzle* actual, reflectă gusturile „cosmopolite” ale elitelor de aici, comerțul de mică și mare distanță și, implicit, interacțiunile interculturale, fie ele de natură politico-militară ori economică.

Lucrarea se încheie cu o listă a **ilustrațiilor, bibliografie și planșe**.

BIBLIOGRAFIE

- Aldea, Ciugudean 1985 -I.A. Aldea, H. Ciugudean, *Noi descoperiri celtice de la Blandiana*, în *Apulum*, 22, p.37-43.
- Andrițoiu, Rustoiu 1997 -I. Andrițoiu, A. Rustoiu, *Sighișoara-Wietenberg. Descoperirile preistorice și așezarea dacică*, București.
- Andrzejowski 1991 - -J. Andrzejowski, *Okucia rogów do picia z młodszeo okresu przedrzymskiego i okresu wply- wów rzymskich w Europie Srodkowej i Póinocnej*, Warszawa.
- Anghel 1986 -Gh. Anghel, *Fortificații medievale de piatră din secolele XIII-XVI*, Cluj-Napoca.
- Antoniewicz, Wesołowski 1951 - J. Antoniewicz, K. Wesołowski, *Wiadra brązowe z delfinowatymi uchwtami na ziemiach polskich*, în *Wiadomości Archeologiczne*, XVIII, 1- 2, p. 137- 184.
- Argeșel 1977 -I. P. Argeșel, *Munții Trascăului Studiu geomorfologic*, București.
- Babeș 1969 -M. Babeș, *Noi date privind arheologia și istoria bastarnilor*, în *SCIV*, 20, p. 195-217.
- Babeș 1970 (1972) -M. Babeș, *Dacii și bastarnii*, în *Memoria Antiquitatis*, II, p. 215-236.
- Babeș 1975 -M. Babeș, *Problemes de la chronologie de la culture géto-dace a la lumiere des fouilles de Cârlomănești*, în *Dacia*, 19, p. 125-139.
- Babeș 1983 -M. Babeș, *Paftalele Latène tîrzii din sud-estul Europei*, în *SCIVA*, 34, 1983, 3, p. 196-221.
- Babeș 1993 -M. Babeș, *Die Poienești-Lucaševka-Kultur. Ein Beitrag zur kulturgeschichte in Raum ostlich der Karpaten in der letzen Jahrhunderten vor Christi Geburt*. Bonn.
- Baudoin, Liou, Long 1994 -C. Baudoin, B. Liou, L. Long, *Une cargaison de bronzes hellénistiques. L'épave Fourmigue C à Golfe-Juan*, în *Archaeonautica*, 12, p. 5-143.

- Bârcă 2002 -V. Bârcă, *Pătrunderea sarmaților la Dunărea de Jos și de Mijloc și relațiile lor cu geto-dacii (sec. I a. Ch. – I p. Ch.)*, în *Ephemeris Napocensis*, XII, p. 93-115.
- Bârcă 2006 -V. Bârcă, *Nomazi ai stepelor. Sarmații timpurii în spațiul nord-pontic (sec. II-I a. Chr)*, Cluj-Napoca.
- Bârcă 2013 -V. Bârcă, *Nomads of the Steppes on the Danube Frontier of the Roman Empire in the 1st Century CE. Historical Sketch and Chronological Remarks*, în *Dacia*, N.S., LVII, p. 99-126.
- Bârcă, Symonenko 2009 -V. Bârcă, O. Symonenko, *Călăreții stepelor. Sarmații din spațiul nord-pontic*, Cluj-Napoca.
- Berciu 1966 -I. Berciu, *Cetatea dacică de la Piatra Craivii*, în M. Macrea, O. Floca, N. Lupu, I. Berciu, *Cetăți dacice din sudul Transilvaniei*, București, p. 45-57.
- Berciu 1981 -D. Berciu, *Buridava dacică*, vol. I, București.
- Berciu, Anghel 1964 -I. Berciu, Gh. Anghel, *Cetatea feudală de pe Piatra Craivii*, în *Apulum*, V, p. 309-322.
- Berciu, Popa, Daicoviciu 1965 -I. Berciu, Al. Popa, H. Daicoviciu, *La forteresse dace de Piatra Craivii*, în *Celticum*, XII, p. 115-166.
- Berciu, Popa 1970 -I. Berciu, Al. Popa, *Cetatea dacică de la Piatra Craivii*, în Sesiunea de comunicări științifice a Muzeelor de Istorie (vol. I, 1964), București, p. 261-274.
- Berciu, Moga 1974 -I. Berciu, V. Moga, *Ceramica pictată din cetatea dacică de la Piatra Craivii*, în *Apulum*, XII, 1974, p. 70-75.
- Bochnak, Harasim 2013 -T. Bochnak, P. Harasim, *Interregional and Multidirectional Contacts of Local Elites: A case of Scabbards with Crossbars Decorated with Three or More S – figures in Northern Poland*, în *Archaeologia Baltica* 18. *People at the Crossroads of Space and Time (Footmarks of Societies in Ancient Europe, II.)*, Klaipėda.
- Bockius, Łuczkiwicz 2004 -R. Bockius, P. Łuczkiwicz, *Kelten und Germanen im 2.-1. Jahrhundert vor Christus*, (Mainz).

- Bodó 2001 -C. Bodó, *Considerații privind zidul cetății de la Piatra Craivii*, în *Studii de istorie antică. Omagiu profesorului Ioan Glodariu*, Cluj-Napoca – Deva, p. 319-324.
- Bolla 1991 -M. Bolla, *Les bassins*, în vol. *La vaisselle tardo- républicaine en bronze*, Dijon, p. 113- 120.
- Bolla 1994 -M. Bolla, *Vasselame romano in bronzo nelle Civoiche raccolte archeologiche di Milano*, Milano.
- Bolla; Boube, Guillaumet 1991 -M. Bolla, Ch. Boube, J-P. Guillaumet, *Les situles*, în vol. *La vaisselle tardo- républicaine en bronze*, Dijon p. 7-22.
- Bonet Borel 1997 -F. Bonnet-Borel, *Le verre d`epoque romaine a Avenches-Aventicum. Typologie generale*, Avenches 1997.
- Borangic 2009 -C. Borangic, *Sica. Tipologie și funcționalitate*, în *Nemvs*, 7-8, p. 22-73.
- Borangic 2014 -C. Borangic, *Arme și piese de harnașament din perioada Regatului Dac, descoperite descoperite la Bulbuc, com. Ceru Băcăinți, jud. Alba. Considerații preliminare*, în *Istros*, XX, p. 259-310.
- Boțan 2015 -S. P. Boțan, *Vase de sticlă în spațiul dintre Carpați și Prut (secolele II a. Chr. – II p. Chr.)*, Cluj-Napoca.
- Boubet-Piccot 1975 -Ch. Boube-Piccot, *Les bronzes antiques du Maroc, II, Le Mobilier*, Rabat.
- Божич 1981 -Д. Божич, *Каснолатенски астрагални појасвитина Београд*, în *Старинр*, XXXII, p. 47-56.
- Božič 2004 -D. Božič, *The function of the bronze D-shaped ring from the Late Republican horse burial in Kobarid, Soča valley (Sl)*, în *Instrumentum*, 20, (Montagnac), p. 6-8.
- Böhme-Schönberger 2002 -A. Böhme-Schönberger, *Die Distelfibel und die Germanen*, în *Zwischen Rom und dem Barbaricum. Festschrift für Titus Kolnik zum 70. Geburts tag* (K. Kuzmanová, K. Pieta, J. Rajtar Hrsg.), Nitra, p. 215-224.

- Burnett, Amandry, Ripollès 1992 -A. Burnett, M. Amandry, P.P Ripollès, *Roman Provincial Coinage, volume I. From the death of Caesar to death of Vitellius (44 BC – AD 69. Part I: Introduction and Catalogue*, London-Paris.
- Castoldi 1991 -M. Castoldi, *Origini e officine del vasellame in bronzo tardorepublicano*, în vol. *La vaisselle tardo- républicaine en bronze*, Dijon, p. 139-142.
- Castoldi, Feugère 1991 -M. Castoldi, M. Feugère, *Les simpulums*, în vol. *La vaisselle tardo- républicaine en bronze*, Dijon, p. 61-88.
- Chiriac, Sîrbu 1995 -C. Chiriac, V. Sîrbu, *Boluri elenistice din sticlă descoperite în dagagetică de la Gădiştea (jud. Brăila)*, în *Memoria Antiquitatis*, 20, p. 99-109.
- Chirilă 1964 -E. Chirilă, *Relațiile dintre daci și romani până la expediția lui Marcus Vinicius*, în *ActaMN*, p. 125-136.
- Ciută, Plantos 2005 -B. Ciută, C. Plantos, *Analiza arheobotanică a unui lot de semințe carbonizate provenit din „silozurile” descoperite la Piatra Craivii*, în *Apulum*, XLII, p. 83-94.
- Comșa 1972 -E. Comșa, *Contribuții la riturile funerare din secolele II-I î.e.n., din sud-estul Olteniei (mormintele de la Orlea)*, în *Apulum*, X, p. 65-78.
- Costea 1981 -F. Costea, *Cu privire la imitarea vaselor grecești și romane în sud-estul Transilvaniei*, în *Studii Dacice*, Cluj- Napoca, p. 127- 145.
- Costea 2006 -F. Costea, *Augustin – Tipia Ormenișului*, Brașov, 2006.
- Crișan 1977 -I.H. Crișan, *Burebista și epoca sa*, București.
- Crișan 1986 -I.H. Crișan, *Spiritualitatea dacilor*, București, 1986.
- Crișan 2000 -V. Crișan, *Dacii din estul Transilvaniei*, Cluj-Napoca.
- Daicoviciu 1954 -C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, București.
- Daicoviciu 1972 -H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj-Napoca.
- Dana 2007 -D. Dana, *Oroles ou Rholès (Justin, XXXII 3, 16)*, în *Dacia*, N.S, LI, p. 233-239.
- Deimel 1987 -M. Deimel, *Die Bronzekleinfunde vom Magdalensberg*, Klagenfurt.

- Di Lucca, Cristilli 2011 -G. Di Lucca. A. Cristilli, *Origine ed evoluzione dell'opera a telaio: le attestazioni campane*, p. 455-478, în A. Coralini (ed.), DHER. Domus Herculaneensis Rationes. Sito Archivio Museo, Bologna.
- Dima 2005 -C. Dima, *Pinteni dacici în epoca regatului*, în *Sargeția*, XXXIII, p. 179-195.
- Dizdar, Tonc 2014 -M. Dizdar, A. Tonc, *Nuovi ritrovamenti di vasellame bronzo tardorepubblicano a Blato in Slavonia (Croazia) – contatti tra Scordisci e l'Italia nel tardo La Tène*, în *Les Celtes et le Nord de l'Italie (Premier et Second Âges du fer)*. Actes du XXXVIe colloque international de l'A.F.E.A.F. (Vérone, 17-20 mai 2012), Barral P., Guillaumet J-P., Rouliere-Lambert M-J., Saracino M., Vitali D. (eds.), 36e supplément à la Revue Archéologique de l'Est, Dijon, p. 585-594.
- Dobesch 2001 -G. Dobesch, *Zur Chronologie des Dakerkönigs Burebista*, in H. Heftner, K. Tomaschitz, G. Dobesch (editors), *Ausgewahlte Schriften*, Bd. 2, Köln, Weimar, Wien, p. 781-811.
- Drăgan 2014 -A. Drăgan, *Production and Circulation of La Tène Painted Pottery North of the Lower Danube*, în *Iron Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin. Proceeding of the International Colloquium from Târgu Mureș, 10-13 October 2013* (edited by S. Berecki), Târgu Mureș, p. 301-318.
- Drescher 1958 -H. Drescher, *Der Überfangguß. Ein Beitrag zur vorgeschichtlichen Metalltechnik*.
- Drnić 2009 -I. Drnić, *Dvije pojasne kopče tipa Laminci iz Dalja*, în *Vjesnik Zagreb*, 42, p. 305-319.
- Drobejar 1999 -E. Drobejar, *Dobřichov-Piřhora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen (Ein Beitrag zur Kenntnis des Marbod – Reichs)*, Prague.
- Dupoi, Sîrbu 2001 -V. Dupoi, V. Sîrbu, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasele – Gruia Dării*, I, Buzău.
- Ekholm 1935 -G. Ekholm, *Forntid och fornforskning i Skandinavien*, Stockholm.

- Endert 1991 -D. Endert, *Die Bronzefunde aus dem Oppidum von Manching. Kommentierter Katalog*, Stuttgart.
- Eggers 1951 -Eggers, *Der römische Import im freien Germanien. Atlas der Urgeschichte 1*, Hamburg.
- Egri, Berecki 2014(2015) -M. Egri, S. Berecki, *Italy, Macedonia and Dacia – networks of interaction in the 2nd – 1st centuries BC*, în M. Guštin, W. David (editori), *The Clash of Cultures? The Celts and the Macedonian World. Schriften des Kelten-Römer-Museums*, 9, Manching, p. 129-136.
- Egri, Rustoiu 2014 -M. Egri, A. Rustoiu, *Sacred conviviality in the Lower Danube region. The case of the Sâncrăieni hoard*, în *Banquets of Gods, Banquets of Men. Conviviality in the Ancient World*, Studia Universitatis "Babeş-Bolyai". *Historia*, 59, 1, p. 153–188.
- Ferencz 2013 -I. V. Ferencz, *O pafta din fier placată cu bronz, descoperită la Ardeu, jud. Hunedoara*, în *ArheoVest*, I. In memoriam Liviu Măruia, *Interdisciplinaritate în istorie și arheologie*, Timișoara, 7 decembrie 2013, Szeged, p. 215-224.
- Ferencz, Bodó 1999-2000 -I.V. Ferencz, C. Bodó, *Noi piese descoperite la Piatra Roșie (jud. Hunedoara)*, în *Sargeția*, XXVIII-XXIX, Deva, p. 169-181.
- Feugère 1991 -M. Feugère, *Les simpulums à manche vertical*, în *La vaisselle tardo- républicaine en bronze*, Dijon, p.72-88.
- Feugère, De Marinis 1991 -M. Feugère, R. De Marinis, *Les pœlons*, în vol. *La vaisselle tardo- républicaine en bronze*, Dijon, p. 97- 112.
- Florea 1998 -G. Florea, *Ceramica pictată. Artă meșteșug și societate în Dacia preromană (sec. I a. Chr. - I p. Chr.)*, Cluj-Napoca.
- Florea 2004 -G. Florea, *Centru și periferie în lumea dacică (Reflecții asupra unor direcții de cercetare*, în *Centru și periferie (Lucrările colocviului național, Bistrița, 23-25 aprilie 2004)*, Bistrița, p. 31-34.
- Florea 2011 -G. Florea, *Dava et oppidum. Débuts de la genèse urbaine en Europe à la fin du deuxième âge du Fer*, Cluj-Napoca.

- Gaiu, Marinescu 2009 -C. Gaiu, G. Marinescu, *Ciceu – Corabia, comuna Ciceu-Mihăiești (jud. Bistrița-Năsăud). Punct: Sub Cetate*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2008, Târgoviște*, p. 98-100.
- Garbsch 1965 -J. Garbsch, *Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert*, C. H. Beck, München 1965.
- Gebhard, Feugère 1995 -R. Gebhard, M. Feugère, *Die Glasgefäßfragmente aus Manching* în *Germania* 73, (2), p. 504-511.
- Gheorghiu 2000 -G. Gheorghiu, *Influences celtiques dans la cèramique dacique découverte dans la zone des Monts d'Orăștie – le vase de type situla*, în *Les celtes et les thraco-daces de l'est du bassin des Carpates. Les actes du colloque national qui a eu lieu a Bistrița le 16-17 octobre 1998*, Cluj Napoca, p. 214-225.
- Gheorghiu 2005 -G. Gheorghiu, *Dacii pe cursul mijlociu al Mureșului (sfârșitul sec. II a. Ch. – începutul sec. II p. Ch.)*, Cluj-Napoca.
- Glodariu 1974 -I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană (sec. II î.e.n. – sec. I e.n.)*, Cluj.
- Glodariu 1979 -I. Glodariu, *Bronzes italiques en Dacie préromaine. Pénétration et diffusion*, în vol. *Bronzes hellénistiques et romains. Tradition et renouveau*, Laussane, p. 185- 189.
- Glodariu 1983 -I. Glodariu, *Arhitectura dacilor – civilă și militară (sec. II î.e.n. – I e.n.)*, Cluj-Napoca, 1983.
- Glodariu 1984 -I. Glodariu, *Brățările cu nodozități Latène târzie în Dacia*, în *Acta Musei Napocensis*, XXI, p. 63-80.
- Glodariu, Moga 1989 -I. Glodariu, V. Moga, *Cetatea dacică de la Căpâlna*, București.
- Golstein 1979 -S.M. Golstein, *Pre-Roman and Early Roman Glass*, Corning-New York.
- Grose 1979 -D. F. Grose, *The Syro-Palestinian Glass Industry in the Later Hellenistic Period*, în *MUSE*, 13, p. 54-67.
- Grose 1989 -D. F. Grose, *Early Ancient Glass*, New York.

- Grueber 1970 - H. A. Grueber, *Coins of the Roman Republic in the British Museum: vol. 1. Aes rude, aes signatum, aes grave, and Coinage of Rome from B.C. 268*, Oxford.
- Gudea, Pop 1972 -N. Gudea, C. Pop, *Arme și piese de echipament*, în E. Chirilă et alii, *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj, p. 60-77.
- Guillaumet 1991 -J. P. Guillaumet, *Les passoires*, în vol. *La vaisselle tardo-républicaine en bronze*, Dijon, p. 89- 95.
- Guštin 2011 -M. Guštin, *Eastern Imports from the end of Late Iron Age at Novo mesto / Slovenia*, în D. Măgureanu, D. Măndescu, S. Matei (eds.), *Achaeology: making and practice. Studies in honor of Mircea Babeș at his 70th anniversary*, Pitești, p. 239-254.
- Haevernich 1960 -T.E. Haevernich, *Die Glasarmringe und Ringperlen der Mittel- und Spätlatènezeit auf dem europäischen Festland*, Bonn.
- Hanoune 1990 -R. Hanoune, «*Opus africanum*» à Bulla Regia (Tunisie), în *L’Africa romana. Atti del VII convegno di studio Sassari, 15-17 dicembre 1989* (ed. A. Mastino), p. 409-414.
- Hanoune 2009 -R. Hanoune, *La construction romaine en « opus Africanum » et ses renaissances : innovation technique ? continuité accidentelle ?*, în *Tradition et innovation en histoire de l'art (édition électronique). 131e congrès national des sociétés historiques et scientifiques*, Grenoble, 2006.
- Herepely 1901 -K. Herepely, *Alsòfehér vármegye monográfiája*, I, Nagy –Enyed (Aiud).
- Karasová 1998 -Z. Karasová, *Die Römischen Bronzegefäße in Böhmen*, Praga.
- Kemény 1830 -I. Kemény, *Kecskésvar*, în *Nemzeti Társalkodó*, nr. 47, p. 372; nr. 48, p. 377-378, Kolozsvár.
- Kolnik 1980 -T. Kolnik, *Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Teil I*, Bratislava.
- Koščević-Makjanić 1995 -R. Koščević, R. Makjanić, *Siscia, Pannonia Superior. Finds and Metalwork Production. Terra Sigillata*, BAR International Series 621.

- Krämer 1968 -W. Krämer, *Ein endlatènezeitlicher Stabgürtelhacken aus Eining in Niederbayern*, în *Bayer.Vorgeschbl.*, 33, p. 81-91.
- Kotigoroško 1995 -V. Kotigoroško, *Ținuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n. – IV e.n. (Perioadele La Tène și romană)*, București.
- Котигорошко 2009 -В.Г. Котигорошко, *Малокопаньский некрополь (ур. Челленица)*, în *Карпатика*, 38, p. 58-133.
- Kovács 1982 -T. Kovács, *Latènezeitliches Gürtelblech Südlicher Herkunft in Ungarn*, în *Savaria*, 16, p. 145-159.
- Krämer 1968 -W. Krämer, *Ein endlatènezeitlicher Stabgürtelhacken aus Eining in Niederbayern*, în *Bayer.Vorgeschbl.*, 33, p. 81-91.
- Jackson-Tal 2004 -R. E. Jackson-Tal, *The Late Hellenistic Glass Industry in Syro-Palestine: A Reappraisal*, în *Journal of Glass Studies*, 46, p. 11-32.
- Lica 1996 -V. Lica, *Relațiile Imperiului cu dacii în timpul Flavienilor*, în *Ephemeris Napocensis*, VI, p. 113-134.
- Lica 1997 -V. Lica, *Începuturile relației Romei cu geții și dacii – Pompeius și Oroles*, în *Ephemeris Napocensis*, 7, p. 11-29.
- Lica 2011 -V. Lica, *Geții și dacii față cu hellenizarea și romanizarea*, în A. Rubel (editor), *Romanizarea. Impunere și adeziune în Imperiul Roman*, Iași, p.181-191.
- Lighfoot 1993 -C.S. Lightfoot, *Some Examples of Ancient Cast and Ribbed Bowls in Turkey*, în *Journal of Glass Studies*, 35, p. 22-38.
- Lupu 1989 -N. Lupu, *Tilișca. Așezările arheologice de pe Cățânaș*, București.
- Łuczkiwicz, Schönfelder 2008 -P. Łuczkiwicz, M. Schönfelder, *Untersuchungen zur Ausstattung eines späteisenzeitlichen Reiterkriegers aus dem südlichen Karpaten –oder Balkanraum, eines späteisenzeitlichen Reiterkriegers aus dem südlichen Karpaten –oder Balkanraum*, în *Jahrb.RGZM*, 55, p. 159–210.
- Macrea, Floca, Lupu, Berciu 1966 -M. Macrea, O. Floca, N. Lupu, I. Berciu, *Cetăți dacice din sudul Transilvaniei*, București.
- Majnarić-Pandžić 1990 - N. Majnarić-Pandžić, *Novi nalaz pojasne kopče iz Siska*, în *VjesnikZagreb*, 23, 1990, p. 55-68.

- Majnarić-Pandžić 1996 -N. Majnarić-Pandžić, *CORNACUM (Sotin) and CIBALAE (Vinkovici) as Examples of the Early Romanization of Late La Tène Communities in Southern Pannonia*, în *Kontakte längs der Bernsteinstraße (zwischen Caput Adriae und den Ostseegebieten) in der Zeit um Christi Geburt. Materialien des Symposiums – Kraków 26. – 29. April 1995* (ed Z. Woźniac ed.), Kraków.
- Mateescu, Gheorghiu 2015 - R. Mateescu, G. Gheorghiu, *Sarmizegetusa Regia. Cromatică și decor în antichitatea clasică. Catalog de expoziție*, Cluj-Napoca.
- Matei, Pop 2001 -Al.V. Matei, H. Pop, *Măgura Moigradului – zona sacră (sec. I î. Hr.) și așezarea dacică fortificată (sec. I. d. Hr.)*, în *Studii de istorie antică. Omagiu profesorului Ioan Glodariu* (Cluj-Napoca – Deva), p. 253-277.
- Măndescu 2012 -D. Măndescu, *Killing the Weapons. An Insight Graves with Destroyed Weapons in Late Iron Age Transylvania*, în S. Berecki (editor), *Iron Age Rits and Rituals in Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquim from Tg. Mureș, 7-9 October 2011*, Tîrgu Mureș, p. 343-356.
- Милојевић, Милановић 2015 -П .Милојевић, Д. Милановић, *Депо Латенских Металних Предмета Са Јужних Падина Планине Ртањ*, în *ЗБОРНИК, XIX, Сврљиг*, p. 35-45.
- Mitrea 1966 -B. Mitrea B. Mitrea, *Moneda romană republicană și unitatea lumii geto-dace*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București.
- Moga 1979 -V. Moga, *Piese de argint descoperite în cetatea dacică de la Piatra Craivii*, în *Acta MN, XVI*, p. 513-518.
- Moga 1981 -V. Moga, *Așezarea și cetatea dacică de la Piatra Craivii (jud. Alba)*, în *Studii Dacice* (H. Daicoviciu ed.), Cluj-Napoca, p. 103-116.
- Moga 1995 -V. Moga, *Remarques sur le mur de la citadelle dace de la Piatra Craivii*, în *Acta Musei Napocensis, XXXII*, p. 145-148.

- Moga 2000 -V. Moga, *Neue archaologische Entdeckungen in der dakischen Festung von Craiva (Kreis Alba)*, în Daker und Romer am Anfang des 2.JH.N.CHR. im Norden der Donau (Biblioteca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis), Timișoara, p. 113-116.
- Moga, Rustoiu 1997 -V. Moga, A. Rustoiu, *Atelierul de fibule de la Piatra Craivii (jud. Alba)*, în *Ephemeris Napocensis*, VII, p. 57-64.
- Moga, Plantos 2007 -V. Moga, C. Plantos (editori), *Interferențe culturale în Dacia preromană*, Alba Iulia.
- Moga et alii 2006 -V. Moga, C. Plantos, D. C. Țuțuianu, M. Gligor, A. Marc, R. Andrei, A. Bădescu, *Craiva, com. Cricău, jud. Alba. Punct: „Piatra Craivii”*. *Campania 2005*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, București, p. 142-143.
- Moga et alii 2007 -V. Moga, C. Plantos, D. C. Țuțuianu, A. Marc, M. Breazu, G. Mircea, *Craiva, com. Cricău, jud. Alba. Punct: „Piatra Craivii Campania 2006*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, București, p. 140-142.
- Moga et alii 2008 -V. Moga, C. Plantos, A. Marc, C. Timoc, G. El Susi, G. Izdrăilă, D. M. Tentiș, G. Mircea, *Craiva, com. Cricău, jud. Alba. Punct: „Piatra Craivii”*. *Campania 2007*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, București, p. 140-142.
- Moga, Plantos 2009 -V. Moga, C. Plantos, A. Marc, C. Timoc, G. El Susi, G. Izdrăilă, D.M. Tentiș, G. Mircea, *Craiva, com. Cricău, jud. Alba. Punct „Piatra Craivii”*. *Campania 2008*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, București, p. 106-109.
- Moisil 1926 -C. Moisil, *Cele mai vechi legături dintre daci și romani*, în *Arhivele Olteniei*, II, 6, p. 83- 85.
- Moisil 1957 -C. Moisil, *Ponduri inedite sau puțin cunoscute din Histria, Callatia sau Tomi*, în *Studii și Cercetări Numismatice*, I, 1957, p. 247-295.
- Nestor 1933 -I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, în *BerRGK*, 22, 1932 (1933), p. 11-181.

- Oliver Jr. 1968 -A. Oliver Jr., *Millefiori Glass in Classical Antiquity*, in *Journal of Glass Studies*, 10, p. 48-70.
- Opreanu 2006 -C. Opreanu, *Bellum Dacicum Traiani*, în *Dacia*, N.S, L, p. 115-120.
- Pavel 1975 -V. Pavel, *Catalogul monedelor romane republicane din colecția muzeului din Alba Iulia*, în *Apulum*, XIII, p. 49-70.
- Pârvan 1926 -V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926.
- Pernice 1925 -E. Pernice, *Die Hellenistische Kunst in Pompeji. Gefässe und Geräte aus Bronze*, Bd.4, Berlin-Leipzig.
- Petculescu 1998 -L. Petculescu, *Roman Military Equipment in Dacia in the First Century A.D.*, în *The Thracian World at the crossroads of civilizations*, II, București, p. 261-285.
- Petolescu 2014 -C. Petolescu, *Dacia. Un mileniu de istorie*, ediția a II-a, București.
- Pieta 1982 -K. Pieta, *Die Puchov-Kultur* (Nitra, 1982).
- Pieta 1996 -K. Pieta, *Römischer Import der Spätlatènezeit in der Slowakei*, în *Arheološki Vestnik*, 47, p. 183- 195.
- Pieta 2010 -K. Pieta, *Die keltische Besiedlung der Slowakei - Jüngere Latènezeit*, Nitra.
- Piso 2008 -I. Piso, *Les débuts de la province de Dacie*, în I. Piso (editor), *Die römischen Provinzen. Begriff und Gründung*, Cluj-Napoca 2008, p. 297-331.
- Plantos 2000 -C. Plantos, *Descoperiri aparținând celei de-a doua epoci a fierului la Vințu de Jos – "Lunca Fermei" (jud. Alba)*, în *BCȘS*, 6, p. 87-96.
- Plantos 2003 -C. Plantos, *Câteva importuri romane de perioadă republicană târzie din Dacia preromană*, în *Sargeția*, XXXI, p. 119-127.
- Plantos 2004 -C. Plantos, *Importurile greco-romane din cetatea și așezarea dacică de la Craiva „Piatra Craivii” (jud. Alba)*. Disertație de masterat, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia.
- Plantos 2005 -C. Plantos, *Some Roman imports from the late-Republican time in pre Roman Dacia*, în *Omagiu profesorului Ioan Andrițoiu cu*

- prilejul împlinirii a 65 de ani. Studii și cercetări arheologice, Alba Iulia, p. 449-455.
- Plantos 2006 -C. Plantos, *Two Greek-Roman Glass Vessels in the Dacian Fortress and Settlement from Piatra Craivii (Alba County)*, în *Apulum*, XLIII/1, p. 145-150.
- Plantos 2007 -C. Plantos, *Spații de cult din cetatea și așezarea dacică de la Piatra Craivii. Repere ale problemei*, în *Nemus*, 1-2, 7-34.
- Plantos 2009 -C. Plantos, *Buckle types and belt Fragments from the Dacian settlement of Craiova – "Piatra Craivii" (Alba County)*, în *Apulum*, XLVI, p. 41 – 63.
- Plantos, Ciută 2015 -C. Plantos, M.M. Ciută, *New Discovered Archeological Artifacts from Craiova "Piatra Craivii" Dacian Fortress (Cricău Commune, Alba County) I*, în *Acta Terrae Septemcastrensis*, XIV, 2015, p. 251-264.
- Plantos, Ciută 2016 -C. Plantos, M.M. Ciută, *Two Belt Buckles of Late Latène Period from Craiova "Piatra Craivii" – recently recovered*, în *Apulum*, LIII/1, p. 165-177.
- Pop, Pripon 2009 -H. Pop, E. Pripon, *Șimleu Silvaniei. Punct: Uliu cel Mic*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2008, Târgoviște*, p. 212-213.
- Popa 1971 -Al. Popa, *Nivelul dezvoltării economiei dacice în lumina descoperirilor de la Piatra Craivii și Căpâlna*, în *Apulum*, IX, p. 271-282.
- Popa 2008 -C. I. Popa, *A Possible Dacian Burial in the Vecinity of Piatra Craivii Fortress*, în *Apulum*, XLV, p. 357-365.
- Popa, Totoianu 2000 -C.I. Popa, R. Totoianu, *Câteva probleme ale epocii Latène în lumina descoperirilor recente de la Lancrem (or. Sebeș) «Glod», jud. Alba*, în *Les celtes et les thraco-daces de l'est du bassin des Carpates. Les actes du colloque national qui a eu lieu a Bistrița le 16-17 octobre 1998, Cluj Napoca*, p. 51-134.

- Popa, Simina 2004 -C.I. Popa, N.M. Simina, *Cercetări arheologice la Lancrăm-Glod*, Alba Iulia.
- Popescu 1944 -D. Popescu, *Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen*, București.
- Popescu 1965 -D. Popescu, *Săpăturile arheologice din Republica Socialistă România în anul 1964*, în SCIV, 16/3, 1965.
- Popescu 2013 -C. Popescu, *Hellenistic and Roman Pottery in pre-Roman Dacia*, București.
- Popović 1999 -P. Popović, *The Scordisci and the Bastarnae*, în Le Djerdap/Les Portes de fer à la 2e moitié du premier millenaire av. J.Ch., Beograd, p. 133-136.
- Puzdrovskij 2007 -A.E. Puzdrovskij, *Krymskaja Skifija II v. do n. e. – III v. n. e. Pogrebal'nye pamjatniki*, Simferopol.
- Radnóti 1938 -A. Radnóti, *Die römischen Bronzegefäße von Pannonien (Dissertationes Pannonicaen Ser. 2, 6)*, Budapesta.
- RepArhAlba 1995 -V. Moga, H. Ciugudean (editori), *Repertoriul Arheologic al județului Alba*, Alba Iulia, 1995.
- Roska 1942 -M. Roska, *Erdély régészeti repertoriuma. I. Óskor*, Kolozsvár (Cluj).
- Roman, Luca 2012 -C. Roman, S.A. Luca, *Incinerated knights from Hunedoara-Grădina Castelului (plateau) (Hunedoara County). (The archaeological campaigns from 2008 and 2009)*, în Brukhental. Acta Musei, VII, 1, p. 75-89.
- Rubel 2011 - A. Rubel, *Introducere*, în A. Rubel (editor) *Romanizarea. Impunere și adeziune în Imperiul Roman*, Iași, p. 7-9.
- Rustoiu 1994 -A. Rustoiu, *Catarama în formă de "liră" în Dacia preromană*, în Marisia, XXIII-XXIV p. 577-580.
- Rustoiu 1996 -A. Rustoiu, *Metalurgia bronzului la daci (sec. II î. Chr. – sec. I d. Chr.)*. *Tehnici, ateliere și produse din bronz*, București.
- Rustoiu 1997 -A. Rustoiu, *Fibulele din Dacia preromană (se. II î.e n.- I e.n)*,

București.

- Rustoiu 1999 -A. Rustoiu, *Importations celtiques central-européennes au sud-ouest de la Transylvanie (IIe-Ier s.av.J.-C.)*, în *Thraco-Dacica* XX, p. 189-203.
- Rustoiu 2001 -A. Rustoiu, *Strecurători romane din perioada republicană târzie descoperite în cetatea dacică de la Divici (Jud. Caraș Severin)*, în *Studii de istorie antică. Omagiu profesorului Ioan Glodariu*, Cluj- Napoca, p. 199- 206.
- Rustoiu 2001 -A. Rustoiu, *Ornamentica pumnalelor curbe traco-dacice*, in C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu (eds.), *Studia Archaeologica et Historica Nicolao Gudea dicata. Festschrift für Professor Nicolae Gudea gelegentlich des 60. Geburtstages*, Zalau, 2001, p. 181-194.
- Rustoiu 2002 -A. Rustoiu, *Războinici și artizani de prestigiu în Dacia preromană*, Cluj-Napoca.
- Rustoiu 2002a -A. Rustoiu, *Die östliche Gruppe des dakischen Schmucks. Eine Untersuchung bezüglich der interregionalen Beziehungen im vorrömischen Dakien im 1. Jh.v.Chr. – 1 Jh.n.Chr.*, în *Interregionale und kulturelle Beziehungen im Karpatenraum (2. Jahrtausend v. Chr. – 1. Jahrtausend n. Chr.)*, seria „Interferențe etnice și culturale în milenii I a.Chr. – I p.Chr.” (serie ed. N.Gudea, C.Cosma), Cluj-Napoca, p. 191-226.
- Rustoiu 2005 -A. Rustoiu, *Dacia și Italia în secolul I a. Chr. Comerțul cu vase de bronz în perioada republicană târzie (studiu preliminar)*, în C. Cosma și A. Rustoiu (editori), *Comerț și civilizație. Transilvania în contextul schimburilor comerciale și culturale în antichitate*, Cluj-Napoca, p. 53-117.
- Rustoiu 2007 -A. Rustoiu, *About a Curved Dagger Discovered at Piatra Craivii*, în *Apulum*, XLIV, 2007, p. 83-98.
- Rustoiu 2007a -A. Rustoiu, *Thracian „sica” and Dacian „falx”. The history of a „national” weapon*, in S. Nemeti, F. Fodorean, E. Nemeth, S.

- Cociș, I. Nemeti, M. Pîslaru (editors), *Dacia Felix. Studia Michaeli Bărbulescu oblata*, Cluj-Napoca, p. 67-82.
- Rustoiu 2008 -A. Rustoiu, *Războinici și societate în aria celtică transilvăneană. Studii pe marginea mormântului cu coif de la Ciumești*, Cluj-Napoca.
- Rustoiu 2012 -A. Rustoiu, *Comentaria archaeologica et historica (I)*, în *Ephemeris Napocensis*, XXII, p. 159-183.
- Rustoiu 2015 -A. Rustoiu, *The Celtic Horizon in Transylvania. Archaeological and Historical evidence*, în S. Berecki, *Iron Age Settlement Patterns and Funerary Landscapes in Transylvania (4th – 2nd Centuries B.C)*, Cluj-Napoca, p. 9-29.
- Rustoiu, Popa 2000 -A. Rustoiu, C.I. Popa, *Câteva probleme privind ceramica Latène cu grafit în pastă din Dacia preromană*, în *Acta Musei Porolisensis*, XXIII/1, p. 253-270.
- Rustoiu, Ferencz 2002 -A. Rustoiu, I.V. Ferencz, *Piese ornamentale de car din Dacia preromană*, în *Thraco-Dacica*, XXIII, 1-2, București, p. 231-242.
- Rustoiu, Plantos 2005 -A. Rustoiu, C. Plantos, *Two Rectangular bronze Buckles of the Late La Tène Period from Romania*, în *Instrumentum*, 21, Montagnac, p. 32-33.
- Rustoiu, Gheorghiu 2010 -A. Rustoiu, G. Gheorghiu, *“General” and “Particular” in the Dressing Fashion and Metalwork (An iron variant of the Jezerine type brooches from Piatra Craivii – Alba County)*, în *The Thracians and Their Neighbours in Antiquity. Studia in Honorem Valerii Sîrbu*, Brăila, p. 447-457.
- Russu 1946-1948 -I.I. Russu, *Apulum - numele și originea localității daco-romane*, în *Apulum*, III, p.145-161.
- Russu 1961 -I.I. Russu, *Dacius Appulus. Contribuții la onomastica traco-dacică și iliră*, în *Apulum*, IV, p. 83-95.
- Sanie 1973 -S. Sanie, *Importuri elenistice și romane în câteva cetăți și așezări dacice din Moldova*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 24, 3, p.407-434.

- Sanie 1999 -S. Sanie, *Din istoria și religia geto-dacilor*, (ed.II), Iași, 1999.
- Schönfelder 2002 -M. Schönfelder, *Das spätkeltische Wagengrab von Boé (Dép. Lot-et-Garonne). Studien zu Wagen und Wagengräbern der jüngeren Latènezeit*, Bonn.
- Sedlmayer 1999 -H. Sedlmayer, *Die römischen Bronzegefäße in Noricum*, Montagnac.
- Sedlmayer 2002 -H. Sedlmayer, *Vasellame bronzeo nel territorio di Virunum*, în: G. Cuscito – M. Verzár-Bass (Hrsg.), *Bronzi di età romana in Cisalpina. Novità e riletture*, Atti della XXXII Settimana di Studi Aquileiesi, 28–30 maggio 2001, *Antichità Altoadriatiche* 51, Triest, p. 363–378.
- Sîrbu 1996 -V. Sîrbu, *Dava getică de la Grădiștea, județul Brăila*, Brăila.
- Sîrbu 2004 -V. Sîrbu, *Les Thraces entre les Carpates, Les Balkans et la Mer Noire (V-e s. av. J.-C. – I-er s. apr. J.-C.)*. *Quatre conférences donnée à la Sorbonne*, Brăila, 2004.
- Sîrbu 2011 -V. Sîrbu, *Două pumnale de tip sica din colecțiile Muzeului Național de Istorie a României*, în *Pontica*, XLIV, p. 251-257.
- Sîrbu 2015 -V. Sîrbu, *Avant-propos*, în Petre Gherghe, *Așezarea și necropola geto-dacică de la Spahii "Câmpul Spahiului"*, Județul Gorj, Tîrgu-Jiu, p. 11-14.
- Sîrbu, Florea 1997 -V. Sîrbu, G. Florea, *Imaginar și imagine în Dacia preromană*, Brăila.
- Sîrbu, Florea 2000 -V. Sîrbu, G. Florea, *Interférences artisique daco-celtiques dans l'espace intracarpatique*, în *Les celtes et les thraco-daces de l'est du bassin des Carpates. Les actes du colloque national qui a eu lieu a Bistrița le 16-17 octobre 1998*, Cluj Napoca, p. 2013-213.
- Sîrbu, Rustoiu 2005 -V. Sîrbu, A. Rustoiu, *Piese de port și toaletă*, în V. Sîrbu, S. Matei, V. Dupoi, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasa Mică – „Gruuiu Dării”, com. Pietroasele, jud. Buzău (II)*; Buzău, p. 26-45.

- Sîrbu, Matei, Dupoi 2005 -V. Sîrbu, S. Matei, V. Dupoi, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasa Mică – „Gruiu Dării”, com. Pietroasele, jud. Buzău (II); Buzău.*
- Sîrbu et alii 2007 -V. Sîrbu, S.A. Luca, C. Roman, S. Purece, D. Diaconescu, N. Cerișer, *Vestigiile dacice de la Hunedoara/The Dacian Vestiges in Hunedoara. Grădina Castelului: necropolă și/sau incintă sacră? /The Castle's Garden: necropolis and/or sacred enclosure? / Dealul Sânpetru: așezarea/ Sânpetru Hill: the settlement, Sibiu.*
- Sîrbu, Luca, Roman 2007 -V. Sîrbu, S.A. Luca, C. Roman, *Tombs of Dacian Warriors (2nd – 1st c.BC) found in Hunedoara – “Grădina Castelului” (Hunedoara County), in Acta Terrae Septemcastrensi, VI/1, p. 155-177.*
- Sîrbu, Savu 2015 -V. Sîrbu, L. Savu, *Descoperirile dacice târzii (morminte, depuneri) fortuite de la Rotbav (județul Brașov), in A. Gavrițaș, D. L. Vaida, A. Onofreiu, G. G. Marinescu (coordinators), Trecutul mai aproape de noi: Omagiu Profesorului Gheorghe Marinescu la 70 de ani, Cluj-Napoca, p. 97-123.*
- Sîrbu, Borangic 2016 -V. Sîrbu, C. Borangic, *Pumnalul sica în nordul Dunării (sec. II a. Chr.- sec. II p. Chr.), Brăila.*
- Simionenko, Marčenko, Limberis 2008 -A. Simionenko, I. Marčenko, N.J. Limberis, *Römische Importe in sarmatischen und maiotischen Gräbern zwischen Unterre Donau und Kuban, Mainz.*
- Sladic 1986 -M. Sladic, *The Pottery of the scordisci. The La Tène Pottery in the Yugoslav Danubian region, Beograd.*
- Spânu 2001-2002 -D. Spânu, *Un mormânt de epocă târzie Latène de la Dubova, în SCIVA, 52-53, p. 83-132.*
- Spânu 2012 -D. Spânu, *Tezaurile dacice. Creația în metale prețioase din Dacia preromană, București.*
- Spânu 2016 -D. Spânu, *Cavalerul cu pasăre de pradă de la Surcea: avatarul unui mit celtic în Dacia epocii târzii La Tène, în Peuce, S.N. XIV, p. 79-106.*

- Speidel 1970 -M. Speidel, *Ranisstorum, ultimul punct de sprijin a lui Decebal*, în *ActaMN*, VII, p. 511-515.
- Stalio 1986 -B. Stalio, *Le site prehistorique Ajmana a Mala Vrbica*, în *Cahiers des Portes de Fer*, 3, Belgrad, p. 27-50.
- Stan 2014 -M.G. Stan, *The Phenomenon of Roman Republican Coinage in Pre Roman Dacia. A reexamination of the evidence*, în *Journal of Ancient History and Archaeology*, No.1.4/2014, p. 44-67.
- Stefan 1995 -A.S. Stefan, *Murus Dacicus*, în P. Arcelin et alii (éd.), *Sur les pas des Grecs en Occident (Etudes Massaliètes IV)*, Paris, p. 467-492.
- Stojić 2003 -M. Stojić, *Veliki Vetren*, Beograd.
- Strobel 2006 -K. Strobel, *Die Eroberung Dakiens, Ein Resümee zum Forschungsstand der Dakerkriege Domitians und Traians*, în *Dacia*, 50, p. 105-114.
- Sydenham 1952 -E. A. Sydenham, *The Coinage of the Roman Republic*, London.
- Takacs, Cociș, Rustoiu 1995 -M. Takacs, S. Cociș, A. Rustoiu, *Fibulele din colecțiile Muzeului Orășenesc Aiud*, în *Acta M.N*, 32, 1, p. 451-461.
- Tassinari 1993 -S. Tassinari, *Il vasselame bronzeo di Pompei*, Roma.
- Teleagă 2014 -E. Teleagă, *Pecetea lui Skyles și tumulii fastuoși de la Agighiol și Cugir. Omisiune și falsificare în fondarea mitului "strămoșilor" românilor, geto-dacii*, în *SCIVA*, 65, 3-4, p. 295-318.
- Tempelmann Maczyńska 1985 -Tempelmann Maczyńska, *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, Mainz.
- Teodor, Țau 1996 -S. Teodor, S. Țau, *Obiecte de port și podoabă din așezarea geto-dacică de la Poiana, jud. Galați, I Fibule*, în *Arheologia Moldovei*, XIX, p. 57-105.
- Tomasevic-Buck 1980 -T. Tomasevic-Buck, *Ein Depotfund in Augusta Raurica, Insula 42, Forschungen in Augst*, Augst.
- Todorović 1972 -J. Todorović, *Praistorijska Karaburma I. Nekropola mlade gvozdenog doba (Dissertationes et Monographiae 3)*, Beograd.

- Torbov 2005 -N. Torbov, *Decoration of thracian weapons and accoutrements, found in northwestern Bulgaria (III-I c. BC)*, în *Stephanos Archaeologicos in honorem Professoris Liudmili Getov*, Sofia, p. 693–700.
- Trohani 2005 -G. Trohani, *Locuirea getică din partea de nord a popinei Bordușani, comuna Bordușani, județul Ialomița, I, Târgoviște.*
- Trohani 2006 -G. Trohani, *Locuirea getică din partea de nord a popinei Bordușani, comuna Bordușani, județul Ialomița, II. Interpretarea materialului descoperit, Târgoviște.*
- Ursachi 1995 -V. Ursachi, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, București.
- Venclová et alii -N. Venclová, V. Hulínský, S. Jonášová, J. Frána, M. Fikrle, T. Vaculovič, *Hellenistic mosaic glass vessels in Bohemia and Moravia*, în *Arh.Rozh*, 67, p. 213-238.
- Völling 2005 -Th. Völling, *Germanien an der Zeitenwenden*, BAR 1360, Oxford.
- Vulpe, Teodor 2003 -R. Vulpe, S. Teodor, *Piroboridava. Așezarea geto-dacică de la Poiana*, București.
- Zeyk 1830 -J. Zeyk, *Kecskekő. Utazási töredékek*, în *Nemzeti Társalkodó*, nr. 7-13, p. 50-51; nr. 51, p. 406, Kolozsvár.
- Zirra 1972 -V. Zirra, *Noi necropole celtice în nord-vestul României (cimitirele birituale de la Sănișlău și Dindești)*, în *St.Com. Satu Mare*, 2, p. 151-205.
- Zhuravlev 2002 -D. Zhuravlev, *Terra sigillata and Red Slip Pottery in the Northern Pontic region*, în *ACSS*, 8, 3-4, p. 237-309.
- Жураблев 2010 -Д. В Жураблев, *Краснолаковая керамика юго-западного Крима I-III в.в н.э.*, Simferopol.
- Wells 1999 -P.S. Wells, *The barbarians speak: how the conquered peoples shaped Roman Europe*, Princeton, N.J.
- Werner 1954 -J. Werner, *Die Bronzekanne von Kelheim*, în *Bayr.Vorgeschbl.*, 20, p. 43- 73.
- Werner 1988 -W.M. Werner, *Eisenzeitliche Trensen an der unteren und mittleren Donau*, München.

- Wielowiejski 1985 -J. Wielowiejski, *Die spätkeltischen und römischen Bronzegefäße in Polen*, în Ber.RGK, 66, p. 123- 320.
- Wielowiejski 1987 -J. Wielowiejski, *Die Bronzeimer mit Delphinattaschen in Mitteleuropa im Lichte der archäologischen und metallurgischen Untersuchung*, în *Zeitschrift für Archäologie*, 21, 1, p. 25- 45.
- Willers 1907 -J. Willers, *Neue Untersuchungen über die römische Bronzeindustrie von Capua und von Niedergermanen, besonders auf die Funde aus Deutschland und dem Norden hin*. Hannover- Leipzig.
- Winkler 1955 -I. Winkler, *Contribuții numismatice la istoria Daciei*, în *Studii și Comunicări Științifice Cluj*, VI, 1- 2, p. 13-180.
- Wheeler 2010 -E. L. Wheeler, *Roman's Dacian Wars: Domitian, Trajan, and Strategy on the Danube, Part I*, în *Journal of Military History*, 74, p. 1185-1227.
- Wollman 1963 -V. Wollmann, *Cetatea dacică de la Piatra Craivii, campania anului 1963* (manuscris).
- Wollmann 1971 -V. Wollmann, *Valoarea cercetărilor metalografice pentru studierea unor descoperiri arheologice*, în *Apulum*, IX, p. 283-292.
- Wozniak 1974 -Z. Wozniak, *Wschodnie pogranicze kultury Lateńskiej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.